

RĂSCOALA DIN 1907*

Ioan Scurtu

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, societatea românească prezenta imaginea unei lumi duale: pe de o parte, orașul era în plină dezvoltare și modernizare, atingând cote cu adevărat europene, iar pe de altă parte, satul se caracteriza printr-o viață patriarhală, care amintea mai mult de evul mediu. Această realitate a ieșit puternic în evidență în 1906 și 1907, când au avut loc două evenimente: expoziția organizată cu prilejul jubileului (împlinirea a 40 de ani de domnie a lui Carol I) și marea răscoală țărănească.

În prima jumătate a anului 1906 s-a amenajat în Parcul Libertății din București, devenit de atunci Parcul Carol, „Expoziția jubileului”, menită să evidențieze progresele realizate de România, după 1866¹. S-a depus o muncă intensă, pentru pregătirea terenului plin de mlaștini, stânci și arbori, s-au construit paviloane, s-au trasat alei, s-au amenajat izvoare și cascade. Ghirlandele din flori și becuri multicolore dădeau o imagine feerică întregului ansamblu. Expoziția ilustra realizările obținute de România în domeniile industrial, bancar, comercial, în procesul de dezvoltare a învățământului superior etc.

Jubileul a fost marcat de o amplă campanie de elogii la adresa lui Carol. S-au publicat poezii, s-au compus cântece, s-au realizat plachete, albume, afișe prin care regele era proslăvit ca un mare erou național. Propagandiștii regimului evidențiau faptul că în 1906 se împlineau 40 de ani de la urcarea pe tron a lui Carol I și 25 de ani de la proclamarea Regatului, dar și 1800 de ani „de la întemeierea neamului român prin Traian împăratul”.

Expoziția a fost vizitată de câteva sute de mii de români, inclusiv din Transilvania, Banat și Bucovina. Nicolae Iorga aprecia că în acel an, 1906, Bucureștii deveniseră „în adevăr capitala poporului românesc. Nu era suflet simțitor care să se simtă altfel după asemenea priveliști. Se pregătise ceva numai pentru trecut, acela personificat de un rege obosit, bolnav și trist, și corurile bănățene, ardelen, bucovinene chemau peste toate legăturile, simpatiile și fidelitățile lor, viitorul”².

După ce au cântat la Arenele Romane din Parcul Carol, bănățenii și ardelenii s-au deplasat la Sinaia, unde au interpretat în fața regelui și a reginei cântece patriotice, un puternic ecou având imnul „*Deșteaptă-te, române!*”, compus pe versurile lui Andrei Mureșanu. Când regele a intrat în mijlocul acestora, un bătrân a

* O formă mai extinsă a acestui studiu a fost publicată în lucrarea **1907 în viziunea contemporanilor. Crestomație** întocmită de Ioan Scurtu și Sorin Teodorescu. **Studiu introductiv** de Ioan Scurtu, București, 2007.

¹ Ioan Scurtu, **Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)**, vol. I. **Carol I**, București, 2001, p. 176-184.

² N. Iorga, **O viață de om. Așa cum a fost**, Ediție Valeriu Răpeanu, București, 1972, p. 405.

ingenunchiat, i-a sărutat mâna și a zis: „Acum slobozește Doamne pe robul tău, căruia i-ai îngăduit să vadă pe împăratul tuturor românilor”³.

N. Iorga a ținut ca în acea atmosferă festivă, de automulțumire oficială, să tragă un semnal de alarmă: țărani, aduși să viziteze expoziția, nu erau cu adevărat țărani, ci orășeni îmbrăcați în costume naționale, pentru a îndeplini rolul de țărani. În octombrie 1906, N. Iorga a publicat în *Neamul Românesc* un fulminat articol, intitulat **Ascundeți țăranii**, pomind de la un fapt real: un grup de ardeleni, după ce a vizitat expoziția din București a făcut o excursie prin țară. La podul de la Cemavodă, mai mulți țărani care se aflau la arat au venit să-și vadă „frații” de peste munți. Imaginea acestor săteni, desculți, cu hainele rupte și murdare, obosiți, cu chip de fantome, a fost de-a dreptul șocantă, contrastând izbitor cu cei văzuți în Parcul Carol din București. Pentru a nu mai oferi un asemenea spectacol, oficialitățile erau îndemnate de N. Iorga să-i ascundă pe țărani: „Nu-i lăsați să umble slobozi pentru a nu strica prin nespusa lor nenorocire efectul cuvântărilor înfocate în care triumfă avântul șampaniei plătite de stat, adică tot de dâșii, robii sălbăticiți ai brazdei negre!” N. Iorga continua în stilul său caustic: „Îngrijiți-vă, o, voi, eminenți cărmuitori de țară și de drumuri frumoase, pe care le semănați cu femeii de la târguri și cu bugetivori de cancelarii îmbrăcați în haine de gală pentru a juca cât de poate mai strălucit rolul țăranului român. Iar pe vita câmpului respingeți-o-n pumni, ascundeți-o în vizuini, ca să nu strice bucuria risipei din anul jubiliar. Tăiați mâna pelegroasă care scrie pe pereții aurii ai salelor de banchete un nou «Mane, Fazel, Fares» de amenințare”⁴.

Avertismentele lansate de N. Iorga nu au fost băgate în seamă, iar expoziția s-a închis la 23 noiembrie 1906, într-o atmosferă de sărbătoare și automulțumire. Peste mai puțin de trei luni avea să izbucnească cea mai mare răscoală din Europa secolului al XX-lea. Ea avea să demonstreze uriașa discrepanță dintre două lumi: una a progresului autentic, a culturii și civilizației moderne, și alta a stagnării, sărăciei, bolilor cronice și mizeriei.

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au avut loc mai multe răscoale țărănești, pe care autoritățile le-au înăbușit, recurgând la forța armată. Pentru liderii politici, țărănimea nu prezenta un interes special; aceasta vota la colegiul al III-lea prin reprezentanți trimiși în capitalele de județ, care erau „convinși” să voteze cu partidul aflat la putere. În programele partidelor politice problema agrară era abordată superficial, preconizându-se unele îmbunătățiri, care nu atingeau fondul problemei. Soluțiile avute în vedere se înscriau în litera art. 19 din Constituția din 1866, potrivit căruia: „Proprietatea de orice natură, precum și creanțele asupra statului, sunt sacre și inviolabile”⁵. În acest spirit, problema agrară nu era aceea a pământului, iar orice atingere a proprietății „sacre și inviolabile” era neavenită; cauzele mizeriei în care trăia țăranul român nu erau căutate în structura proprietății agrare, ci în altă parte.

Au existat și fruntași politici care au căutat să intre mai în miezul problemei agrare. Astfel, de la liberali, cel mai preocupat de problema țărănească s-a dovedit a fi

³ *Din viața regelui Carol I*, București, 1939, pp. 310-311.

⁴ N. Iorga, *Ascundeți țăranii*, în *Neamul românesc*, octombrie 1906.

⁵ *Monitorul oficial*, nr. 142 din 1/13 iunie 1866.

Spiru C. Haret. În lucrarea sa, intitulată **Chestia țărănească**⁶, publicată în 1905, cu o nouă ediție în 1907, Spiru Haret atinge și problema proprietății, menționând că țăranii „socotesc că dacă li se va da pământ cât de mult, toate relele se vor lecu. Aceasta nu este adevărat sau este adevărat numai în parte”. Totuși, sublinia el, „ideea împroprietăririi țăranilor, sau numai o redistribuire oarecare a proprietății nu este exclusă cu totul”. Deocamdată, el propunea adoptarea unor măsuri de protecție, între care arendarea pământului direct la țărani și înlăturarea intermediarilor speculanți, crearea de asociații țărănești în vederea cumpărării moșiilor scoase la vânzare, tratarea țăranului ca un om liber, stăpân pe munca lui. Spiru C. Haret scria: „Regimul de până acum este rest din timpurile când țăranul era rob, legat de glie și se închiria împreună cu pământul, la care el era o simplă anexă. Un asemenea regim nu mai poate dura astăzi, căci este incompatibil cu instituțiile fundamentale actuale ale țării”. Conștient că propunerile sale vor genera reacții contrare, fruntașul liberal avertiza: „Oricine are dreptul să trăiască, și când unei clase întregi de oameni i se taie mijloacele de existență, ei ajung la disperare și nu mai știu să aleagă între ceea ce legea permite sau nu permite”. Spiru C. Haret, în calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1897-1899, 1901-1904), a îndemnat învățătorii să se implice în viața socială, să desfășoare o activitate extrașcolară în rândurile țăranimii, pentru a o ajuta să-și amelioreze condițiile materiale și spirituale, prin înființarea de bănci populare, obști sătenești, cercuri culturale etc. Mulți învățători au răspuns cu entuziasm la acest apel, dezvoltând o adevărată emulație la sate, *haretismul* devenind o mișcare de masă.

Militanții Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România au înființat în 1898 cluburi socialiste la sate, care vizau ameliorarea situației materiale și spirituale a țăranimii. După dezorganizarea PSDMR, în 1899, activitatea socialiștilor a continuat în cadrul cercurilor intitulate *România Muncitoare*. Într-un manifest difuzat în 1906, *România Muncitoare* aprecia că adevărata emancipare a țăranilor se putea realiza numai în socialism, dar că până atunci erau necesare unele măsuri pentru ameliorarea situației „jalnice” în care ci se aflau; între acestea intervenția statului în realizarea contractului de arendare „stabilind o mijlocie de arendă în raport cu valoarea bănească a pământurilor” și fixarea unei anumite cote la dobânzile băncilor pentru „stârpirea cametei”.

C. Dobrescu-Argeș a înființat, în 1895, Partida Țărănească, având ca organ de presă *Gazeta țăranilor*, editată de Alexandru Vălescu. Noua organizație a fost primită cu ostilitate, atât de liberali, cât și de conservatori. După patru ani, în 1898, Partida Țărănească și-a încetat activitatea. Vasile M. Kogălniceanu și Alexandru Vălescu au urmărit să reînființeze un partid al țăranilor, desfășurând o vie campanie în acest scop, mai ales prin *Gazeta țăranilor*, editată în comuna Mușătești din județul Argeș, dar care era răspândită pe întreg cuprinsul țării. În septembrie 1906 a avut loc, în București, o întrunire a reprezentanților țăranilor din mai multe județe, în cadrul căreia Vasile M. Kogălniceanu a apreciat că problema țărănească era „cea mai însemnată în țara noastră”, de rezolvarea acesteia depinzând însăși viitorul României. El avea în

⁶ Vezi textul integral în lucrarea **1907 în viziunea contemporanilor**, p. 43-87.
<http://www.cimec.ro/> <http://cmiabc.ro>

vedere constituirea, mai întâi, a unor „Reuniuni Țărănești” la nivelul județelor, după care să se înființeze un partid țăranesc la scara României⁷. Vasile M. Kogălniceanu a prezentat programul viitorului partid sub forma unui apel **Către săteni**, care viza: „încheierea unor învoielii mai bune”; izlaz comunal; vot universal; școli și alte „îndreptări”. Între acestea, împroprietărirea țăranilor „pe moșiile statului, ale așezămintelor de binefacere și ale acelor particulari care vor să le vândă”. În document se sublinia necesitatea organizării țăranimii, iar pentru aceasta se impunea modificarea legii electorale: „Numai atunci când țăranul va avea drept la vot egal cu ceilalți, numai atunci va fi o putere și va putea să asigure, împreună cu domnia legilor, și îndeplinirea legilor economice de care atarnă viața lui”. Tipărită în 10.000 de exemplare, broșura **Către săteni**, a fost înmănată participanților la întrunire și difuzată de cei care vindeau *Gazeta țăranilor* (mai ales învățători și prooți). În multe localități, autoritățile au confiscat această broșură, apreciind că îndemnul la organizarea țăranimii avea un caracter „incendiar” pentru statul român.

Preocupările vizând situația țăranimii au depășit cu mult cadrul politic, de partid, fiind prezente în activitatea unor cărturari de marcă. Între aceștia, George Coșbuc, care, impresionat de starea de spirit a țăranilor, a publicat poezia **Noi vrem pământ!**, care avea să aibă o largă răspândire, sub formă de manifeste, în 1907. Prin această poezie, tipărită în 1894, cu mai mult de un deceniu înainte de răscăală, Coșbuc se făcea purtătorul de cuvânt al țăranimii, care lansa un puternic avertisment la adresa clasei stăpânitoare din România.

Dintre oamenii de știință se remarcă, prin profunzimea studiilor sale, G.D. Creangă. Folosind datele Oficiului de Statistică, acesta a publicat două cărți: **Proprietatea rurală și cheștiunea țăărănească** (1905) și **Proprietatea rurală în România** (1907), în care aprecia că țăranii trăiau într-o acută stare de mizerie, determinată în principal de lipsa de pământ. G.D. Creangă conchidea: „De aceea, trebuie să auzim, la fiecare ocaziune, strigătul lor disperat: «N-avem pământ, ne trebuie pământ». De aceea, cheștiunea țăărănească a devenit cea mai importantă cheștiune a politicii noastre interne. Starea în care se află astăzi țăărănimea noastră atinge în modul cel mai grav puterea politică, militară, economică și financiară a statului și a națiunii. De buna ei deslegare depinde viitorul patriei”. În lucrarea **Proprietatea rurală în România** se arăta că, potrivit statisticii din 1905, un număr de 4.171 moșieri, cu proprietăți care depășeau 100 ha, dețineau 3.810.351 ha (54,72%), în timp ce 920.739 țăărani cu proprietăți până la 10 ha, dețineau 3.153.645 ha (45,28%). Adăugând și pădurile, autorul constata că marii proprietari (care reprezentau circa 0,6% din totalul gospodăriilor rurale) dețineau 6.450.000 ha (60% din proprietatea agro-silnică a țării), în timp ce țăărani (peste 90% din populația României), care aveau mai puțin de 10 ha, stăpâneau 4.150.000 ha (39%). Situația era agravată prin faptul că circa 24% din gospodăriile țăărănești erau complet lipsite de pământ, iar 34% aveau mai puțin de 3 ha, ceea ce însemna că 58% dintre țăărani nu-și puteau asigura existența zilnică.

Un alt cărturar de marcă, C. Stere, se referea la proprietatea latifundiară (de

⁷ Vezi, pe larg, Ioan Scurtu, **Istoria Partidului Țărănesc (1918-1926)**, București, 2002, p. 13-24.
<http://www.cimec.ro/> <http://cmiabc.ro>

peste 500 ha), deținută de circa 1.000 de moșieri, și cea țărănească. În studiul său, intitulat **Țară de latifundii**, publicat în 1906, el afirma fără echivoc: „țărănimea formează 96% din numărul total al contribuabililor, iar cei *o mie* nu reprezintă decât 0,09% (nouă sutimi la sută – 9 la 10.000!) din totalitatea contribuabililor (iar restul de 3,91 cade asupra proprietăților mijlocii și supramijlocii și a tuturor celorlalte elemente sociale)”. Pentru cei 1.000 de mari proprietari, dintre care mai mult de jumătate își arendează pământul, „nu se poate, de pildă, reforma legea tocmelilor agricole, care lasă milioane de vieți omenești pradă lăcomiei «trusurilor»; pentru a nu se irita nervii acestei *mii*, de zeci de ani zace în cartioanele Senatului legea Casei Rurale; pentru a asigura dominația politică a acestor 0,09% se menține sistemul privilegiilor electorale, mulțumită căruia țara nu se poate guverna decât cu ajutorul unei groaznice corupțiuni”. În acest timp, țăranul român „sărăcește și flămânzește tot mai mult, încât a ajuns într-o stare de foamete constantă”, România fiind țara cu „un popor veșnic flămând și bolnav cum nu este altul în Europa”. În opinia lui C. Stere, singura soluție de rezolvare a acestei grave probleme era înfăptuirea unei reforme agrare prin împroprietărirea țăranilor și acordarea votului direct pentru toți cetățenii României.

Radu Rosetti, în masiva sa lucrare intitulată **Pentru ce s-au răsculat țăranii**, publicată la sfârșitul anului 1907⁸, a făcut o amplă analiză a evoluției marii proprietăți (care s-a constituit „prin rapt și înșelăciune”), începând din epoca medievală și până în actualitatea imediată, precum și a situației țărănimii de-a lungul veacurilor. În această viziune, răscoala din 1907 îi apărea ca o expresie a unor contradicții ireconciliabile, cu rădăcini adânci în societatea românească. În opinia lui Radu Rosetti, soluția era înfăptuirea unei reforme agrare care să ducă la desființarea latifundiilor și la distribuirea a circa 2,5 milioane ha la țărani, „în schimbul unei indemnități echitabile”. Cartea conținea o concluzie cutezătoare pentru acei ani: „Chestiunea țărănească în România este pentru noi, pentru întreg neamul nostru, chestiunea de căpetenie: de dezlegarea sau de nedelegarea ei este legat viitorul României întregi. Dacă izbutim să transformăm în curând obștea poporului nostru de astăzi, slabă, săracă, semerită și nemulțumită, cu inima plină de ură pentru fruntașii țării, într-o țărănime puternică, bogată, mândră, mulțumită de soarta ei, dacă între colibă și curte va domni pacc și inimă bună, vom putea fără îngrijire să avem nădejde în falnic viitor. Românii vor stăpâni, în răsăritul Europei, locul ce li se cuvine nașterii, neamului, numărului, înțelepciunii și brațului lor: vor fi fruntași printre neamuri”. Iar dacă nu se va realiza această „dezlegare” a chestiunii țărănești, „suntem pe pragul unui larg period de tulburări lăuntrice și răscoale sângeroase”. Aceasta era concluzia unui cărturar preocupat de soarta României, de viața celor care alcătuiau „talpa țării”.

Situația covârșitoare a majorității a țărănimii era realmente dramatică. Cei care nu aveau pământ sau aveau prea puțin erau nevoiți să se „învoiască” pentru a lucra pământul moșierilor (boierilor), astfel ca în schimbul muncii prestate să obțină o parte din recoltă. Dar cei mai mulți proprietari (circa 63% dintre cei care aveau peste 500 ha) nu se îngrijeau de propriile lor moșii, ci le arendau unor persoane care încheiau „învoielile” cu țăranii. Pentru a obține beneficii cât mai mari, arendașii puneau

⁸ Fragmente din această lucrare în **1907 în viziunea contemporanilor**, p. 181-220.
<http://www.cimec.ro/> <http://cmiabc.ro>

condiții foarte grele, iar țărani, pentru a avea cu ce trăi, erau nevoiți să le accepte. Nu este întâmplător faptul că răscoala din 1907 a fost aprinsă în județul Botoșani, tocmai în urma unui conflict între arendași și țărani. Potrivit lui G.D. Creangă, în 1907, trustul Fischer avea în arendă 32.260 ha în județul Botoșani și 159.399 ha în întreaga Moldovă.

Moșierii și arendașii reușiseră să-și subordoneze autoritățile locale (primar, jandarm etc), astfel că atunci când țărani încercau să-și câștige dreptatea pe căi legale, se alegeau adesea cu o bătaie zdravănă. Expresia „i-a aplicat Constituția”, frecvent uzitată în acei ani, avea un sens peiorativ, semnificând aplicarea câtorva bastoane bune pe spinarea țăranului care venea să-și ceară drepturile înscrise în legea fundamentală a țării.

Medicii care s-au încumetat să meargă la țară au rămas impresionați de starea de mizerie în care trăia țăranimea. Într-o comunicare ținută la Academia Română în 1901, Victor Babeș își exprima îngrijorarea față de numărul mare al țăranilor bolnavi de pelagră, situație care „dă de gol tot egoismul stratelor superioare și exploatarea fără milă a țăranului de către mulți proprietari și arendași, care prin învoielile agricole neumane aduc mizerie profundă și foamete la țăranime, împiedicând-o a obține pentru trebuințele ei porumb copt și nestricat și chiar distribuind de multe ori sătenilor porumb stricat”. Mortalitatea infantilă era cea mai ridicată din Europa, iar durata de viață a țăranului român era de 32,8 ani, în timp ce în Europa aceasta era de 50 de ani. Expresia „vita de plug”, folosită de N. Iorga, nu era departe de realitate.

De zeci de ani, la sate se acumulasă o stare de tensiune, care avea să explodeze în primăvara anului 1907. Radu Rosetti sublinia faptul că, suferind multiple împilări, țăranul a acumulat o ură imensă împotriva celor care-l exploatau: „De mirat este numai lunga, prea lunga lui răbdare”. Iar Vasile M. Kogălniceanu aprecia, în ianuarie 1907: „Conducătorii țării împing, fără să știe, la o stare de lucruri din cele mai grave și serioase. Nepăsarea lor e criminală. Nevoind să scoată pe țărani din sărăcie și să le dea altfel de învoieli de cum sunt astăzi, partidele noastre duc hotărât lucrurile spre prăpastie”.

Intuind de unde venea pericolul, fruntașul liberal Ion I.C. Brătianu adresa, la 3 martie 1907, o interpelare guvernului conservator în legătură cu situația populației rurale, agravată de faptul că „o mână de oameni, străini de interesele mari ale dezvoltării noastre economice și sociale, s-au făcut stăpâni, prin arendare, pe întinderi tot mai mari din suprafața cultivabilă a țării. Sute de mii de hectare și deci sute de mii de țărani stau sub dominațiunea monopolistă a câtorva indivizi, care n-au nici o grijă de starea în care vor rămâne localitățile pe care le stăpânesc, după sfârșirea contractelor lor”. Rezultatul acestei activități era „mizeria populațiunii și revolta sentimentului de dreptate”. El cerea guvernului să „stârpească aceste cazuri, pentru a împiedica creșterea mizeriei și agravarea mișcărilor ce aceste abuzuri au dat naștere. Într-altfel, alimentată de starea nemulțumitoare a majorității țăranimii, aceste prestațiuni, degenerând și întinzându-se, ar putea lua un caracter și mai grav și primejdios”⁹.

Peste câteva zile, izbucnea marea răscoală țăărănească. Un incident relativ

⁹ Dezbaterile Adunării Deputaților, nr. 41, ședința din 3 martie 1907, p. 625.

minor a declanșat uriașă explozie: Gheorghe Constantinescu, administratorul moșiei Flămânzi, arendată de frații Fischer, i-a anunțat pe țărani din acea localitate și din satele învecinate să vină la primărie, în ziua de 8 februarie, pentru a semna noi contracte de învoielii agricole. Circa 500 de țărani s-au prezentat la primărie, dar administratorul nu a venit. Ca urmare, țărani s-au deplasat la administrația moșiei, unde Constantinescu le-a anunțat condiții mai împovărătoare decât în anii anteriori. S-a iscat o altercație, mai mulți țărani fiind bruscați și loviți, iar aceștia au ripostat. Administratorul a reușit să scape de furia țăranilor, refugiindu-se în Hârlău. Timp de trei săptămâni, țărani din mai multe sate din județul Botoșani au adresat autorităților plângeri împotriva arendașilor și moșierilor, cerând învoielii agricole mai suportabile, dar nu au primit răspuns.

În ziua de 4 martie, țărani au intrat în orașul Botoșani, unde au atacat și distrus mai multe case ale arendașilor și proprietarilor, precum și câteva magazine. Armata a intervenit, omorând patru țărani și rănind alți nouă. Ciocnirile au continuat și a doua zi, când au fost uciși patru țărani și răniți alți opt. Aflând despre victimele din orașul său natal, N. Iorga a publicat în *Neamul Românesc* din 11 martie articolul **Dumnezeu să-i ierte**, din care cităm: „Dumnezeu să-i ierte pe cei patru țărani români împușcați în orașul românesc Botoșani de oastea românească în ziua de 5 martie 1907.

Să-i ierte Dumnezeu pentru câtă muncă de robi au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru câtă înșelare au suferit, pentru câtă jignire au îndurat, să-i ierte pentru viața lor de suferințe, să-i ierte pentru clipa de desperare când s-au ridicat vărsând pe stradă, nu sânge omenesc, ci rachiul cu care au fost otrăviți.

Să-i ierte Dumnezeu pe ostașii noștri, care, de frica poruncii, au împușcat pe frații lor, cel mai greu păcat ce poate împovăra o inimă omenească.

În vecii vecilor, cât va mai dăinui suflarea românească pe acest pământ, să nu-i ierte Dumnezeu pe netrebnicii și făcătorii de rele. Să fie în casa lor atâta belșug ca în bordeiele celor ce s-au zvârcolit în gloanțe, să fie atâta cinste și atâta demnitate, câtă li s-a lăsat acelor sărmani ce s-au dus ca dâșii, vărsându-și sângele inimii în țărână, și pe urma lor să rămâie, ca pe urma împușcaților, copiii care să moară de foame... Așa să dea Dumnezeu!”

Dacă în cazul celorlalte răscoale intervenția armatei a dus la potolirea lor, de această dată, mișcarea nu a putut fi localizată și înfrântă, ci s-a extins și în alte județe din Moldova. Constatând că guvernul Gheorghe Grigore Cantacuzino nu putea face față situației care devenea tot mai periculoasă, Carol I a decis să-i cheme la putere pe liberalii conduși de D.A. Sturdza. Noul guvern a depus jurământul în ziua de 12 martie; cu acest prilej s-a înregistrat un eveniment unic în analele vieții politice din România: „dușmanii de moarte” au devenit „frați”. Conservatorii, care dețineau majoritatea locurilor în Adunarea Deputaților și în Senat, au primit cu aplauze guvernul liberal, în ziua de 13 martie, promițându-i tot sprijinul¹⁰.

În aceeași zi, regele Carol I a dat publicității un manifest, semnat de toți membrii guvernului, prin care le cerea țăranilor să înceteze răscoala, să se reîntorcă în liniște la casele lor, promițând în schimb că se vor lua măsuri pentru „a îndestula

¹⁰ *Ibidem*, nr. 47, ședința din 13 martie 1907.

cereri drepte și legitime”. Totodată, în manifest se exprima hotărârea regelui și a guvernului de „a înfrâna cu energie neorânduilele și a pedepsi cu asprime pe cei care ar căuta să se folosească de prădăciuni”¹¹. Îndată ce și-au luat posturile în primire, ministrul de război, generalul Alexandru Averescu, și ministrul de Interne, Ion I.C. Brătianu, au elaborat planul acțiunii militare de înăbușire a răscoalei. Au fost chemați sub arme concediați și rezerviști, țara a fost împărțită în 12 zone de operațiuni, iar comandanții de divizii au primit ordin să acționeze energic și rapid pentru reprimarea răsculaților. Operațiunea s-a desfășurat cu un succes desăvârșit. Într-un manifest-apel elaborat de Mihail Gheorghiu-Bujor, intitulat **Către concediați și rezerviști**, publicat în gazeta socialistă *România Muncitoare*, din 11 martie 1907, se cerea acestora să nu tragă în țărani: „Niciodată gloanțele voastre în pieptul țăranilor asuprași! Trageți în vânt!” Apelul nu a fost urmat, cazurile când militarii nu au tras fiind cu totul izolate.

Restabilirea ordinii era un act necesar, deoarece însăși existența statului, ca autoritate publică, era pusă sub semnul întrebării. Răscoala izbucnită în Moldova a devenit extrem de violentă în Muntenia și mai ales în Oltenia. Țăranii, înarmați cu coase, furci, greble, sape, topoare etc. se năpusteau asupra conacelor, le devastau și le dădeau foc, omorau proprietarii și arendașii pe care-i găseau în cale, ocupau primăriile, rupeau firele electrice, distrugneau registrele de învoieli agricole, neezitând să se confrunte chiar și cu armata. Ei erau convinși că aveau dreptate și că doleanțele lor vor fi satisfăcute.

Factorul psihologic, starea lor de spirit au jucat un rol esențial în extinderea răscoalei. În imaginarul colectiv, doi factori au alimentat această ridicare la luptă: de partea lor erau regina Elisabeta și cei „șapte împărați”, precum și „studentii”, oamenii luminați care-i mobilizează și le arată calea dreptății. Aceste impulsuri psihologice porneau de la o realitate, deformată însă în mentalul colectiv. În multe sate veneau persoane de la oraș, care se declarau „studenți” și le citeau spusele reginei: „Sculăți oameni buni și ridicați-vă la înălțimea datoriei voastre. Atunci vă veți uimi singuri de puterea voastră”. Aceste cuvinte erau înscrise pe o carte poștală, difuzată începând cu 1 august 1906, prin care regina Elisabeta, care desfășura o activitate caritabilă, își îndemna concetățenii să contribuie la fondul Societății „*Vatra Luminoasă*”, fondată de ea, pentru ajutorarea nevăzătorilor. Vasile M. Kogălniceanu pusese cuvintele reginei ca motto la broșura sa **Către săteni**, răspândită în aproape toate satele din România. În acea atmosferă, îndemnul de a se „ridica”, de a-și demonstra „puterea” de care românii dispuneau erau interpretate ca un apel la luptă împotriva arendașilor și moșierilor, precum și pentru dobândirea pământului răvnit. Regina Elisabeta era alături de ei, împreună cu cei „șapte împărați”. Cifra era impresionantă, dar nu se știa cine sunt aceștia; unii spuneau că era vorba de țarul Rusiei și de împăratul Austro-Ungariei. În imaginarul colectiv, aceștia erau cei mai mari oameni din lume, iar faptul că ei îi îndemnau pe țăranii români să se „scoale” și să-și arate „puterca” era o garanție că dreptatea lor va învinge.

Tot astfel, în imaginarul colectiv, studenții erau oameni luminați, care proveneau din rândurile țăranilor, le cunoșteau păsurile și îi conduceau pe calea mult

¹¹ Cuvântările regelui Carol I, p. 374-376.

dorită a obținerii pământului pe care-l lucrau. Ca și în cazul cuvintelor aparținând reginei Elisabeta și de această dată, exista un sămbure de adevăr. În mai multe împrejurări, studenții s-au solidarizat cu țăranii, au organizat chiar adunări publice în care arătau starea de mizerie în care aceștia trăiau și cereau guvernanților să li se facă dreptate. De aici și sentimentul să studenții sunt sprijinitorii și îndrumătorii țăranilor. Documentele înregistrează faptul că oricine era mai energic, mai hotărât și adresa apeluri de luptă era considerat „student”; deși el era învățător, preot sau chiar simplu țăran. Mulți asemenea „studenți” mergeau călare și duceau vestea dintr-un sat în altul, adresând țăranilor îndemnul de a se răscula, pentru a beneficia și ei de dreptatea care avea să urmeze. Reprezentând bincle și puritatea, ei erau îmbrăcați în alb; în mentalul colectiv, „studenții” erau întruchiparea voinței divine, care dorea țăranilor români o viață curată, lipsită de privațiunile pe care le înduraseră până atunci.

Când răscola a început să se întindă, Austro-Ungaria a concentrat trupe în Transilvania, la granița cu România, iar împăratul de la Viena i-a scris regelui Carol I, întrebându-l dacă avea nevoie de ajutor militar pentru restabilirea ordinii în țară. Pornind de la scrisoarea împăratului, unii oameni politici și chiar istorici au căutat să justifice represiunea sângeroasă prin faptul că, în primăvara anului 1907 exista pericolul unei intervenții militare a Imperiului Habsburgic, care s-ar fi putut solda cu desființarea statului român. Aprecierea este complet falsă, deoarece Carol I i-a comunicat împăratului Franz Joseph că nu avea nevoie de nici un ajutor, iar armata austro-ungară nu a întreprins nici o acțiune pe teritoriul României. Pe de altă parte, se cuvine amintit faptul că cele două țări – România și Austro-Ungaria – erau aliate încă din 1883, tratatul respectiv fiind semnat și de Germania, astfel că nu se putea pune problema unui act de agresiune din partea vreuneia dintre părți.

Pentru modul cum a decurs represiunea¹² este semnificativă telegrama generalului Lambrino către Ministerul de Război și Ministerul de Interne, în care raporta:

„Sectorul regimentului 5 roșiori. În Salcia împușcat 5 capi de răscolă, distrus casele a trei răsculați. În Cătunele împușcat 3 capi de răscolă. În Pristol împușcat 7, distrus 5 case. În Gârla Mare împușcat 3, distrus 12 case. În Jiana Veche împușcat 5, distrus 4 case. Restul satelor liniște.

Sectorul I batalionul regimentului 17. La Ciorboreni conac ars și devastat. Împușcat 9 răzvrățiți, ars 12 case.

Sectorul II batalionul 2, regimentul 17. În Valea Aneștilor împușcat 2, rănit 3, arestat 7 și ars casa primarului răzvrătit. La Izvorălu împușcat 1 cap răscolă.

Sectorul III un batalion, regimentul 18. Bombardat satul Gvardenița cuib de răsculați, sunt 3 morți și 4 răniți, satul arde. Din Smadocița arestat 9 răsculați.

Pe linia căii ferate. La gara Tâmba s-a prins în tren preotul Bădeanu și notarul Vasilian, capi de revoltă din satul Podul Grosului, încercând să fugă au fost împușcați. La nord de calea ferată în Cremenca, la nord de gara Tâmba împușcat 5 capi răsculați”.

După două săptămâni de intervenție energetică a armatei, răscola a fost

¹² Vezi, pe larg, **Marea răscolă a țăranilor din 1907**, București, 1967, pp. 523-553.
<http://www.cimec.ro> / <http://cmiabc.ro>

înăbușită. La 20 martie/2 aprilie, împăratul Franz Joseph a trimis regelui Carol I următoarea telegramă: „Cu sentimente de prietenie credincioasă și de vecin îngrijorat m-am gândit la tine cu cea mai mare afecțiune în aceste zile agitate. Măsurile energice și precis direcționate ale guvernului tău au reușit acum să zăgăzuiască periculoasa mișcare și să liniștească spiritele. Exprimându-mi bucuria mea pentru aceasta, te felicit mai ales pentru exemplara atitudine pe care au manifestat-o trupele tale”. Regele Carol îi răspundea a doua zi: „Participarea ta sinceră la gravele griji de care am fost încercați face nesfârșit de mult bine inimii mele tulburate și din adâncul sufletului îți mulțumesc pentru această inestimabilă dovadă a caldci tale prietenii care este pentru mine o mare consolare. Elogiile aduse armatei mele mă umplu de mândrie și mă îndatorează la o sinceră mulțumire. Mobilizarea, executată rapid și dislocarea trupelor în mijlocul unei frământări critice este o prețioasă cheazășie care ne dă încredere și pentru viitor. Din momentul în care s-a ordonat o intervenție energică armata și-a făcut pe deplin datoria și mulțumită riposte ei prompte s-a putut anihila în scurt timp această primejdioasă revoltă a anarhică”.

Prin Înaltul Ordin de zi către armată, din 29 martie 1907, Carol I aprecia că aceasta „și-a îndeplinit datoria și, în toate unghiurile țării, ostașii au răspuns grabnic la apel”, drept pentru care el mulțumea armatei „care s-a arătat la înălțimea chemării sale”.

Atât în timpul răscoalei, cât și după înăbușirea acesteia s-a desfășurat o amplă campanie de pedepsire a capilor răscoalei și a satelor în care s-au înregistrat cele mai mari violențe. Pentru intimidarea țăranilor s-a tras cu tunurile asupra acestor sate, distrugându-se numeroase gospodării. Cei arestați erau duși în capitalele de județ, unde erau crunt bătuți, „ca să țină minte” și să nu mai îndrăznească să se răscoale. Revizorul școlar din județul Romanți relata că a văzut cu ochii lui cum erau maltratați sătenii din Balș: „În ziua de 16 martie au început bătăile. Intervențiile mele să nu se bată fără cercetări prealabile au fost zadarnice. Se începea cu palme, lovituri de pumni în fălci până le umplea gurile de sânge, îmbrânceli, snopeli până cădeau și atunci jandarmii și soldații jucau pe ci [...] La intervențiile mele, se spunea: «lăsați-i, vinovați, nevinovați trebuie bătuți toți, ca să meargă vestea, să nu se mai scoale alții»”.

Numărul de victime nu a putut fi stabilit, vehiculându-se diferite cifre. Ziarul *Adevărul*, aparținând lui C. Mille, a avansat cifra de 11.000 de morți. Așadar, această cifră nu aparține Partidului Comunist Român, așa cum au susținut și continuă să afirme unele persoane care se dau drept istorici sau formatori de opinie. Ea a fost lansată de ziarul *Adevărul*, chiar în timpul răscoalci. Gazeta *Facla*, condusă de N.D. Cocea, estima că în 1907 s-ar fi înregistrat 12.000 victime¹³. Evident, aceste cifre nu rezultau în urma unor analize a documentelor și a cercetărilor de teren; ele aveau mai curând menirea de a lovi în PNL și în special în Ion I.C. Brătianu.

N. Iorga scria în *Neamul Românesc* din 29 aprilie 1909 că s-au înregistrat „mii de țărani împușcați”. Singura cifră care pare a avea credibilitate a fost cea indicată de generalul Averescu: „2.500 în toată țara, cuprinzând și militarii asasinați”. Această cifră se află într-un memoriu adresat de Averescu, în februarie 1938, patriarhului Miron Cristea. Având în vedere depărtarea în timp (peste trei decenii), ca și starea de

¹³ N.D. Cocea, *Jertfa celor douăsprezece mii*, în *Facla* din 13 martie 1910.
<http://www.cimec.ro/> <http://cmiabc.ro>

sănătate precară din acel moment a mareșalului Averescu, această cifră nu poate fi socotită pe deplin corectă.

Este foarte probabil ca numărul exact al victimelor să nu poată fi stabilit, datorită faptului că cele mai importante dosare privind represiunea au dispărut. În 1912, ministrul de Interne Alexandru Marghiloman a constatat că din arhiva instituției pe care o conducea lipseau 30 de dosare din anul 1907. Imediat, conservatorii au declanșat o campanie împotriva liberalilor, acuzându-i că au sustras dosarele care conțineau documente despre „instigațiile la răscoală” și ordinele de „măcelărare în masă” a țăranilor. Extrem de virulent s-a dovedit a fi Nicolae Filipescu, care cerea pedepsirea „asasinilor”. În această atmosferă, fruntașul liberal Mihail Pherekyde s-a prezentat în audiență la Carol I cerându-i ca „dacă în adevăr la 1907 s-au săvârșit omoruri inutile din ordinul miniștrilor, regele, în virtutea drepturilor ce-i acordă Constituția, să trimită în judecată pe miniștrii de la 1907”. Suveranul i-a declarat că nu exista nici un motiv să fie trimis în fața Curții de Casație fostul guvern, fiindcă „venit la putere, în 1907, în împrejurări foarte grele, el și-a făcut datoria pe deplin și atunci și în cursul guvernării sale spre deplina satisfacție a Coroanei”. În consecință, regele l-a chemat la el pe Alexandru Marghiloman, în ziua de 24 februarie, cerându-i ca Partidul Conservator să înceteze agitațiile în legătură cu represiunea din 1907. „Dosarele sunt la mine!” a spus Carol I. La observația lui Marghiloman că acestea ar trebui „să se întoarcă la Minister, chiar de ar trebui sigilate”, Carol i-a replicat ironic: „Da, poate le voi lega chiar eu împrejur cu sfoară”. La întrebarea lui Marghiloman: „Dar ce pot răspunde unei interpelări?”, regele i-a recomandat: „Veți putea spune că dosarele sunt acolo unde trebuie să fie; oricând pot avea dosare la mine; am dosare și de la Afacerile Străine”¹⁴. Afând de această situație, N.D. Cocca scria: „Azi, dosarele pline de sânge țărănesc închegat, dovezile crimelor brătieniste, în loc să stea în lăzile Ministerului de Interne, zac pecetluite în birourile Majestății Sale. Azi, Palatul e gazdă de hoți, regele complice de asasini”¹⁵.

Nu se știe ce s-a întâmplat cu aceste dosare; ele nu se găsesc nici în fondul Casa Regală, nici în cel al Ministerului de Interne, de la Arhivele Naționale ale României. Aprecierea că ele au făcut parte din lotul de documente trimise la Moscova în 1916-1917 și nu au mai revenit în țară, nu pare verosimilă; sovieticii aveau tot interesul să arate cât de „odios” a fost „regimul burghezo-moșieresc” din România și să folosească aceste documente pentru a-i demasca pe Carol I și Ion I.C. Brătianu, iar prin ei instituția monarhiei și partidele burgheze. Când Mihail Roller a luat inițiativa publicării volumului de documente privind răscoala din 1907, apărut în 1957, dar și când s-a elaborat masiva monografie consacrată acestui eveniment, publicată în 1967, sub coordonarea lui Andrei Oțetea și a lui Ion Popescu-Puțuri, s-au depus mari eforturi pentru a se găsi dosarele privind represiunea, dar fără succes. Este foarte probabil că aceste dosare au fost distruse din ordinul regelui Carol I, pentru ca ele să nu mai constituie obiect de dispută între partidele politice și de eventuală încredințare a sa, în calitate de „cap al puterii armate”, în numele căruia s-a executat represiunea.

¹⁴ 1907 în viziunea contemporanilor, p. 249.

¹⁵ *Facla* din 10 martie 1912.

Dacă lucrarea din 1957 a acreditat ideea că în 1907 au fost omorâți 11.000 țărani, cea din 1967 conchidea că răscoala „a fost înăbușită în sângele a mii de săteni”. În volumul VII, tomul II al **Tratatului de Istoria României**, coordonat de Gheorghe Platon, publicat în 2003, se apreciază: „Rezultatul general al represiunii s-a soldat cu mii de victime, la care s-au adăugat zecile de mii de arestați, urmăriți și judecați, pentru participare directă sau adeziune la răscoală”.

Mult timp după 1907, în disputele politice a continuat să fie vehiculată cifra de 11.000 de țărani omorâți de guvernul liberal. Spre exemplu, la Congresul Tineretului Național-Țărănesc din septembrie 1933, desfășurat la Câmpulung Muscel, în prezența lui Ion Mihalache, s-a cerut ridicarea a 11 monumente în memoria celor 11.000 de țărani uciși de liberali în 1907. De la tribuna parlamentului au fost invocate, în repetate rânduri, răscoalele, atunci când se preconiza adoptarea unor legi în favoarea țăranilor; argumentul suprem era că astfel se evita un nou 1907. Le-a invocat Alexandru Averescu în 1920, când a trecut la împărțirea pământului la țărani, înainte chiar de votarea legii pentru reforma agrară, le-a invocat dr. N. Lupu în 1929, când cerea suspendarea datoriilor agricole ale țăranilor care ajunseseră în incapacitate de plată, le-a invocat Armand Călinescu în 1932, atunci a susținut necesitatea conversiunii datoriilor agricole și diminuarea în acest fel a tensiunii de la sate, care amenința – în opinia acestui fruntaș al PNT – să declanșeze un val de răscoale similar cu cel din 1907 etc.

Evident, le-a invocat PCR, care urmărea să demonstreze că „partidele burghezo-moșierești” au promovat o politică ostilă țăranimii, iar atunci când ea s-a ridicat la luptă pentru o viață mai bună, guvernul liberal a recurs la o cruntă represiune.

Răscoala din 1907 nu a fost rodul acțiunii unor agitatori, fie ei „studenti” sau agenți ruși și austrieci, cum au încercat să acrediteze ideea unii politicieni și pseudo-istorici. Un profund cercetător al răscoalei, Radu Rosetti, aprecia: „Adevărații instigatori ai acestei mișcări sunt egoismul, lăcomia, lipsa de scrupule și lipsa de prevedere a clasei stăpânitoare, a celei vechi, cât și a celei noi. Asupra lor cade toată greutatea răspunderii pentru groaznica primejdie în care răscoalele au pus țara”.

După înăbușirea răscoalei, numeroși oameni de cultură și-au ridicat glasul în favoarea țăranilor și au condamnat represiunea sângeroasă. Între aceștia, I.L. Caragiale, care a publicat o suită de articole în revista germană *Die Zeit*, strânse apoi în broșura **1907 – din primăvară până în toamnă**¹⁶, constituind un aspru rechizitoriu la adresa guvernanților și a sistemului politic din România. Marele scriitor, expatriat de bună voie la Berlin, aprecia că viața îmbleșugată a celor „de sus” se datora exploatarei fără limită a țăranilor: „Din stoarcerea forțelor acestora din urmă a rezultat luxul nechibzuit al proprietarilor, și înavușirea nemăsurată a arendașilor, și câștigurile enorme ale băncilor, și bacșipurile administrației publice și, mai încă, ridicarea mereu crescândă a veniturilor statului”. I.L. Caragiale avea cuvinte grele privind regimul politic din România, unde oligarhia „cu o crudă și revoltătoare neobrăzare, ea tăgăduiește țăranilor (imensei mase, supusă și cuminte producătoare a avuției

¹⁶ 1907 în viziunea contemporanilor, p. 223-234.

naționale), sub pretextul ignoranței și lipsei lor de maturitate politică, orice drept de amestec, fie măcar pur consultativ, la cărmuirea intereselor lor, la dirijarea destinului lor”. În opinia lui Caragiale, în România nu existau partide politice „în înțelesul european al cuvântului, ci facțiuni, având fiecare, nu partizani, ci clientelă”, iar administrația statului era compusă „din două mari armate. Una stă la putere și se hrănește, alta așteaptă flămânzind în opoziție. Când cei hrăniți au devenit impotenți prin nutriție excesivă, iar cei flămânzi au ajuns la completă famină [foamete], încep tulburările și luptele de stradă... Plebea, clienții, cu studenții universitari și școlarii din licee, conduși uneori de profesori universitari, cer numaidecât răsturnarea guvernului. Facțiunea de la putere, supranutrită, este incapabilă de a mai ține piept torentului popular, adică facțiunii răzbite de foame; iar regele, gelos de reputația europeană de liniște și ordine a statului său, este silit să congedieze, *avec force compliments* [cu multe complimente], cabinetul [guvernul], care avea aproape unanimități în parlament, pentru a însărcina pe capul opoziției cu formarea noului cabinet, cu dizolvarea parlamentului și a tuturor consiliilor județene, urbane și rurale, cu convocarea colegiilor electorale pentru constituirea unui nou parlament și a unor noi consilii – care toate, după bunurile obiceiuri consacrate, sunt firește aproape unanime partizane ale noului guvern”.

O opinie similară avea să exprime Constantin Argetoianu, în **Memoriile** sale; el aprecia că prin instituirea sistemului rotativei guvernamentale, Carol I a golit de conținut viața politică a României: „Dând țara pe mâna a două partide pentru comoditatea lui personală, regele Carol I a osândit-o la cea mai cumplită înfrângere la prima încercare mai serioasă a forțelor ei. Rotativa asigurând puterea fiecărui partid, fiecare din ele s-a istovit în lupta personală și în loc să se preocupe numai de interesele obștești, a ridicat pe primul plan interesele particulare [...] Grație acestei comodități în cele rele, nu am putut realiza în cele patru decenii decât *aparențele* unui stat organizat”¹⁷.

C. Dobrogeanu-Gherca a publicat, în 1910, o masivă lucrare intitulată **Neoiobăgia**, în care făcea o amplă analiză a situației economice, sociale și politice din România, subliniind necesitatea unor reforme care să amelioreze condițiile de viață ale țărănimii, prin împrumut și participarea acesteia la treburile publice prin acordarea votului universal.

Cuvinte în favoarea țărănimii au scris istoricii A.D. Xenopol, N. Iorga, medicii Ioan Cantacuzino, Victor Babeș, Gheorghe Marinescu, Dimitrie Voinov, criticul literar Garabet Ibrăileanu, scriitorii George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Dimitrie Anghel, Șt.O. Iosif, Tudor Arghezi, Octavian Goga, George Ranetti, Panait Cernea, Mihail Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu, ziariștii C. Mille, N.D. Cocea etc. La rândul lor, pictorii Octav Băncilă, Nicolae Tonitza, Ștefan Luchian, Iosif Iser, Francisc Șirato ș.a. și-au dedicat o parte din opera lor răscoalei din 1907.

Situația țărănimii și răscoala din 1907 avea să-i inspire pe mulți romancieri, care au realizat opere de certă valoare literară. Între aceștia, Panait Istrati (**Ciulinii**

¹⁷ C. Argetoianu, **Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri**, vol. II. Ediție Stelian Neagoe, București, 1991, p. 36-37.

Bărăganului, 1928), Liviu Rebreanu (**Răscoala**, 1933), Cezar Petrescu (1907, 3 volume, publicate în anii 1938-1943), Zaharia Stancu (**Descult**, 1948). Deosebit de sugestive sunt cuvintele lui Panait Istrati, scrise la 11 ani de la răscoala din 1907: „Dedic această carte poporului român, celor 11.000 de țărani asasinați de către guvernul român, celor trei sate rase cu lovituri de tun – Stănilești, Băilești și Hodivooia – crime săvârșite în martie 1907 și rămase nepedepsite”.

La rândul său, Cezar Petrescu, un apologet al lui Carol I, avea să scrie, în lucrarea **Cei trei regi**, publicată în 1935: „În anul 1907 de la mântuire și al patruzeci și unuia de Domnie, după strălucitele serbări din 1906, satele s-au ridicat să ceară dreptate. Trăiau plugarii în împilare veche. Munceau pe-un pământ care nu era al lor; îl storceau arendașii nesățioși și stăpâni vremelnici, fără adânci legături cu glia. Știa regele că acolo se află o rană vie și anii nu-i îngăduiau să o tămăduiască. Îndreptări săvârșite numai pe alocuri. Hotărâse în cugetul său una mai adâncă. Timpurile nu-i lăsau răgaz. Nu i-au lăsat niciodată. S-au ivit întotdeauna griji mai grabnice, așteptând dezlegarea”¹⁸.

Dincolo de orice considerații, de explicații, uneori penibile, este cert că răscoala din 1907 a constituit un șoc pentru oamenii politici, care au fost nevoiți să ia act de o realitate dramatică. După serbările jubileului din 1906, a venit răscoala din 1907, care i-a trezit la realitate. Într-o discuție avută cu Alexandru Marghiloman, la 22 martie 1907, Carol I aprecia: „Toată România trebuie refăcută, căci totul s-a înecat”¹⁹. El avea în vedere o reorganizare administrativă a țării, prin înființarea „de provincii cu guvernatori serioși și de greutate în fruntea lor. Prefecții n-ar mai fi decât subprefecți”. Astfel s-ar asigura aplicarea legilor și s-ar preveni mișcările sociale. Referindu-se la represiunea ce a avut loc, regele s-a declarat „foarte mulțumit de armată”. Rămânând adeptul ferm al principiului constituțional privind proprietatea – „sacră și inviolabilă” – suveranul nu putea da un impuls pentru înfăptuirea unor adevărate reforme sociale și politice.

Răscoala din 1907 nu a reprezentat numai un moment distructiv, marcat de pierderea multor vieți omenești, incendierea conacelor și locuințelor moșierilor și arendașilor, bombardarea satelor, ci și unul generator de progres. În fond, 1907 a marcat puternic conștiința publică și însăși evoluția istorică a României. A devenit limpede că situația nu mai putea continua pe aceleași coordonate, că problema agrară devenise cheia de boltă a edificiului național. De la 1907 nici un om politic nu a mai putut neglija, sau trata cu superficialitate, problema agrară. Această mare răscoală a impulsionat acțiunile în favoarea reformelor, a democratizării societății românești²⁰.

La 6 mai 1907, Ion I.C. Brătianu declara că „este o necesitate vitală de a împiedica ca luptele politice din acest stat să se transforme în război civil între clase. Pentru aceasta trebuie să înțelegem că este în interesul tocmai al proprietarilor și al tuturor celorlalte clase ale societății românești ca să fie așa pătrunse de necesitatea bunului trai al țăranimii, încât țăranii să constate că în clasele celelalte au frați iubitori tot atât de devotați cum pot să fie ei înșiși pentru interesele lor”. În acest spirit, era

¹⁸ Cezar Petrescu, **Cei trei regi**, Ediția a III-a, 1997, p. 62-63.

¹⁹ Alexandru Marghiloman, **Note politice**, vol. I, București, 1927, p. 60.

²⁰ Gh. Iacob, **Confruntări ideologice privind reforma agrară. Rolul marii răscoale din 1907 în grăbirea reformei agrare, în 1907 în perspectivă istorică**, Iași, 1988.

necesar „să ne încordăm toate forțele și să punem puterea statului întreagă pentru îndreptarea stării țaranului”²¹. Guvernul liberal a inițiat în 1907 – 1908 mai multe legi vizând înființarea Casei Rurale, desființarea trusturilor arendășești, arendarea către țărani a moșilor diverselor administrații publice etc.

Partidul Conservator a intrat într-o criză profundă, care a dus la scindarea sa în 1908, când Take Ionescu a creat Partidul Conservator-Democrat. Noul partid se pronunța pentru înfăptuirea unor reforme în favoarea țăranimii.

În PNL au câștigat teren tinerii liberali, în frunte cu Ion I.C. Brătianu, care, în ianuarie 1910, l-a înlocuit pe D.A. Sturdza, la președinția partidului. În programul din 1911, PNL a inclus ideea reformei agrare și a celei electorale. Vintilă Brătianu, în lucrarea sa intitulată **Crize de stat**, publicată în 1913, scria: „Pentru înlăturarea repetiției răului de care am suferit până în 1907, trebuie o acțiune hotărâtă pentru aplicarea reformelor, completarea operei sociale și economice începute, operă atât de necesară consolidării statului nostru. Nu trebuie să așteptăm ca o primejdie din afară, unită cu o frământare interioară, să prindă statul nostru într-o situație mai grea ca aceea din 1907”.

La 7 septembrie 1913, Ion I.C. Brătianu a adresat conducerii PNL o scrisoare publică, prin care cerea înfăptuirea reformei agrare „cu drept de expropriere, unde e nevoie, pentru creșterea proprietății țărănești”, precum și a reformei electorale, prin instituirea unui singur colegiu. El preciza că în octombrie 1913 urma să aibă loc Congresul PNL care trebuia să ia decizii de importanță istorică. Ion I.C. Brătianu își încheia scrisoarea cu aceste cuvinte: „Întrucât mă privește personal, voi putea trage concluziile răspunderilor pe care le-am primit”²². Era o voalată amenințare cu demisia, în eventualitatea că propunerile sale nu ar fi acceptate. Punctul său de vedere a biruit, iar Congresul PNL din octombrie a votat în favoarea reformelor, după care liberalii au început o amplă campanie în favoarea modificării Constituției.

În lunile următoare, Ion I.C. Brătianu a reușit să-l convingă pe Carol I că era extrem de important ca suveranul să susțină reformele, încununându-și astfel lunga domnie cu un gest de bunăvoință și de apreciere a celor care constituiau aproape 90% din populația României. După multe discuții, regele a acceptat argumentele fruntașului liberal, cu condiția ca PNL să dea dovadă de „moderațiune”²³.

La 4 ianuarie 1914, s-a format guvernul Ion I.C. Brătianu, al cărui obiectiv principal era modificarea Constituției. În luna mai 1914, au avut loc alegeri pentru Adunarea Națională Constituantă, iar în iunie s-a format Comisia parlamentară pentru studierea reformelor.

Declanșarea primului război mondial a adus în primul plan al vieții politice problema națională, astfel că reformele au fost scoase de pe ordinea de zi. Ele au revenit în actualitate la 23 martie 1917, când regele Ferdinand a promis țăranilor că „li se va da pământ. Eu, regele vostru, voi fi întâiul a da pildă; vi se va da și o largă

²¹ Discurs rostit de I.C. Brătianu la întrunirea Partidului Național Liberal (6 mai 1907), în 1907 în viziunea contemporanilor, p. 163-165.

²² *Viitorul*, din 8 septembrie 1913.

²³ Ioan Scurtu, *Ion I.C. Brătianu. Activitatea politică*, București, 1992, p. 28.

participare la treburile statului”²⁴. În ziua de 6 mai, Parlamentul întrunit la Iași a luat în dezbateră proiectul de lege privind modificarea Constituției, propus de guvernul liberal, prezidat de Ion I.C. Brătianu. După ample discuții, la 13 iunie, Adunarea Deputaților și, la 20 iulie, Senatul au adoptat acest proiect, deschizându-se astfel calea legală pentru înfăptuirea reformelor. În forma modificată, publicată în *Monitorul oficial*, art. 19 din Constituție prevedea:

„Pentru cauză de utilitate națională, se sporește întinderea proprietății rurale țărănești prin exproprierea terenurilor cultivabile, în scopul de a se vinde țăranilor cultivatori de pământ, cu precădere țăranilor mobilizați din această categorie sau familiilor lor, dacă ei au murit din cauza sau în timpul războiului:

a) Terenurile cultivabile ale Domeniilor Coroanei, ale Casei Rurale și ale tuturor persoanelor morale publice sau private, chiar dacă actele de fundațiune, donațiunile, testamentele, le-ar fi dat o altă destinațiune specială.

b) Proprietățile rurale ale supușilor statelor străine, în întregime.

c) Proprietățile rurale ale absentieștilor, în totalitate.

Se va expropria din proprietățile rurale particulare o întindere de două milioane hectare teren cultivabil. Exproprierea se va face pe temeiul unei scări progresive ce se va arăta la legea de expropriere, scară care va începe cu proprietățile având o întindere de la 100 hectare în sus, de pământ cultivabil, minim, intangibil”²⁵.

Așadar, proprietatea nu mai era „sacră și inviolabilă”, ci îndeplinea o funcție socială, drept care putea fi expropriată, în anumite limite. Dezideratul țăranilor, exprimat cu violență în 1907, a devenit realitate; ei urmau să primească pământ, să fie împroprietăriți. La 10 ani de la răscoală, contextul istoric devenise mult mai amplu, problema socială, extrem de importantă, împletindu-se cu cea națională. Din august 1916, România se afla în războiul pentru unitatea națională, alături de Antanta, care-i recunoscuse legitimitatea anexării teritoriilor din Austro-Ungaria, locuite de români, adică Transilvania și Bucovina. Condițiile în care s-a dezbătut modificarea Constituției erau vitrege: trupele Puterilor Centrale ocupaseră două treimi din teritoriul României, iar principalele instituții ale statului se mutaseră la Iași, încă din decembrie 1916. Cu toate acestea, speranța în realizarea Unirii continua să-i anime pe români, inclusiv pe liderii politici. Sugestive sunt cuvintele rostite de Take Ionescu, în Adunarea Națională Constituantă: „Noi legiferăm astăzi pentru România Mică, dar legiferăm cu ochii la România de mâine”²⁶.

În 1918 s-a înfăptuit unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, realizându-se astfel statul național unitar român. În același an a început legiferarea reformei agrare, proces care a durat până în iulie 1921, realizându-se astfel principalul deziderat al țăranilor de la 1907. Evident, această reformă nu a satisfăcut pe deplin masa țăranimii, dar a avut un rol decisiv în diminuarea tensiunilor sociale din lumea satelor, astfel că România a fost scutită de evenimente similare celor înregistrate în 1907.

²⁴ *România*, Iași, 28 martie 1917.

²⁵ *Monitorul oficial*, nr. 98 din 20 iulie/2 august 1917.

²⁶ **Dezbaterile Adunării Deputaților**, nr. 58, ședința din 10 iunie 1917, p. 622.

The 1907 Rebellion Summary

In 1907, in Romania there was a great peasant rebellion – one of the greatest rebellions in the 20th century Europe.

The primary causes of this rebellion were, on the one hand, the fact that most peasants did not have any land of their own, and, on the other hand, the poor financial situation of the peasantry at the time. Many intellectuals and even some politicians have drawn attention to these aspects, but the state authorities did not intervene.

The rebellion broke out in February, in the North of Moldavia. Then, it expanded to cover the whole country, before it was repressed by army intervention in April 1907. One cannot tell the exact number of victims, as the historical files of the repression have disappeared. However, there are indications that we may be talking about a few thousand deaths.

This rebellion has emphasized the gravity of the peasant problem, as well as the necessity of carrying out several reforms. All political parties have become concerned with solving this matter, so as not to be faced with another major peasant rebellion.

In 1913, the National-Liberal Party included in its political program the accomplishment of the land reform, by expropriating estates larger than 1,000 hectares and by distributing land to peasants. The political program of this party also included an electoral reform, by extending the right to vote to all men over 21 years of age. Towards the end of World War I, in May-June 1917, the Romanian Constitution was modified, so as to allow for carrying out the two reforms. Thus, the desideratum violently expressed by the peasantry in 1907 became a reality ten years later.